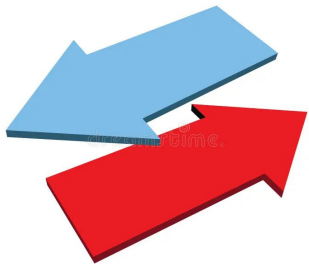

**Недійсність державних контрактів.
Захист від вимог про повернення
коштів чи майна.**

**Владислав Мартинчук, адвокат
судової практики Юридичної
компанії “Де-Юре”**

ОСОБЛИВОСТІ РЕСТИТУЦІЇ У ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ

Реституція - приведення сторін у стан, що існував до порушення (недійсного договору).

Підстави недійсності:

- загальні (ст.ст. 205, 215-235 ЦК України)
- спеціальні (порушення вимог ЗУ “Про публічні закупівлі”)

Наслідки та ризики:

- Договір не створює правових наслідків
- Повернення сторонами отриманого за договором (або компенсація вартості)
- Відшкодування збитків

Ключові моменти

- Договір є недійсним з моменту набрання законної сили рішенням суду
- У випадку фактичного надання послуг, виконання робіт чи поставки товару, реституція не підлягає застосуванню

Судова практика

Позовна вимога про визнання недійсним договору є належним способом захисту, який передбачено законом.

Разом із тим позовна вимога про визнання виконаного/частково виконаного правочину недійсним може бути ефективним способом захисту цивільних прав лише в разі, якщо вона поєднується з позовною вимогою про застосування наслідків недійсності правочину, зокрема, про стягнення коштів на користь позивача, витребування майна з володіння відповідача.

Окреме заявлення позовної вимоги про визнання виконаного/частково виконаного договору недійсним без вимоги про застосування наслідків його недійсності не є ефективним способом захисту, бо не призводить до поновлення майнових прав позивача.

Постанова КГС від 25 липня 2023 року у справі № 920/473/22

Судова практика

Таким чином, у випадку визнання договору недійсним комунальне підприємство буде змушене компенсувати товариству вартість послуг харчування, яка на дату відшкодування може бути навіть більшою аніж на дату проведення тендеру. Таким чином, державні інтереси не будуть захищені, а навпаки - створюється ризик їх подальшого порушення.

Крім того, у разі визнання договору недійсним Комунальне підприємство "Волинське обласне територіальне медичне об'єднання захисту материнства і дитинства" Волинської обласної ради вже не зможе оголосити новий тендер з меншою сумою забезпечення і укласти договір на більш вигідних умовах - оскільки послуги надані і спожиті.

Постанова КГС від 21 липня 2022 року у справі № 903/793/21

Повернення проданого державного майна

- Визнання недійсними результатів аукціону (чи аналогічної процедури) є підставою для застосування реституції та повернення майна державі
- Обов'язкова двостороння реституція
- Право на відшкодування збитків (ч. 2 ст. 216 ЦК України)
- Право на компенсацію витрат на утримання майна (ч. 1 ст. 1214 ЦК України)

На дані правовідносини розповсюджує свою дію Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і Протоколи до неї.

Участь прокурора у суді

Фактичний карт-бланш прокурорів на представництво інтересів держави

Вказані положення Закону України "Про прокуратуру" кореспондуються з нормами частини четвертої та абзацу 2 частини п'ятої статті 53 ГПК України, згідно з якими прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній заяві (заяві) самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, та обґрунтовує необхідність їх захисту, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах; у разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі прокурор набуває статусу позивача.

Обмеження участі прокурора

Участь прокурора завжди має ризик призвести до порушення права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Прокурор не може приймати участь у процесі на користь державних чи комунальних підприємств і не може заявляти вимоги на їх користь.

Обмеження участі прокурора

Проте подання Прокурором в інтересах держави в особі Мінмолодьспорту України позову про стягнення з ТОВ "ХЕЛГ" (відповідача-2) на користь Спортивного центру (відповідача-1) спірної суми коштів, отриманих за договором № 05-05-21-01, не призведе до відновлення інтересів держави в особі Міністерства, оскільки ці кошти мали би повертатися Спортивному центру як суб`єкту господарювання, а не в доход держави. Тобто, заявляючи вимоги про визнання недійсним договору № 05-05-21-01 та застосування наслідків недійсності такого правочину в зв`язку з безпідставним застосуванням переговорної процедури, Прокурор по суті намагається захистити Підприємство, хоча не має права вимагати стягнення на користь юридичної особи (Підприємства), яка не уособлює державу, за захистом інтересів якої позивач звернувся з цим позовом до суду, та є за обставинами, наведеними Прокурором, організатором переговорної процедури закупівлі.

Постанова об'єднаної палати КГС від 15 березня 2024 року у справі № 904/192/22

Захист добросовісних набувачів від витребування майна

Позовна давність відраховується з моменту, коли державі стало відомо про вибуття майна, а не з моменту набуття добросовісним набувачем чи підтвердження незаконності вибуття судовим рішенням.

Гарантії встановлені статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції:

- законність, наявність публічного інтересу, пропорційність;
- принцип належного урядування.

ЗУ від 12 березня 2025 року № 4292-IX щодо посилення захисту прав добросовісного набувача

Ч. 3 ст. 388 ЦК України

Держава не може витребувати майно, якщо з моменту його вибуття у приватну власність минуло більше 10 років.

Ч. 5 ст. 390 ЦК України

При витребуванні нерухомого майна суд одночасно вирішує питання компенсації.

Ч. 2 ст. 391 ЦК України

Якщо майно вибуло з володіння держави внаслідок дій відповідного органу, спори щодо користування чи розпорядження таким майном вирішуються у порядку статей 387 чи 388 ЦК України

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

Владислав Мартинчук, адвокат
судової практики Юридичної
компанії “Де-Юре”

